

Kim byli Polacy w Wyklętych?

Autor: dr Tomasz Jabuszewski, IPN

1 marca Narodowym Dniem Pamięci

"Polacy w Wyklętych";

Polskie powojenne podziemne państwo

niepodległościowe

"Polacy w wyklętych"

1. Czym było powojenne podziemie niepodległościowe?

Powojenne podziemie niepodległościowe stanowiło prostą kontynuację działalności niepodległościowej z okresu okupacji niemieckiej, będąc na-

turalną konsekwencją wyborów dokonywanych na początku wojny przez dziesiątki tysięcy konspiratorów. Było to też pierwszym odruchem samoobrony społeczeństwa polskiego przeciwko siłom narzuconej przez Sowietów i komunistycznej władzy.

2. Ilu było "Wyzwolnieniami Wyklętych"?

Powojenne podziemie niepodległościowe aż do powstania NSZZ "Solidarność" było przykładową najliczniejszą formą oporu Polaków wobec komunistycznej władzy. Przez jego szeregi przewinęło się ponad 250-300 tys. ludzi (z tego kilkadziesiąt tysięcy w oddziałach zbrojnych), nie licząc współpracowników i sympatyków, a także około 20 tys. w szeregach konspiracji młodzieżowych.

3. Z jakich środowisk siły wywodzili?

Polskie podziemie niepodległościowe było emanacją dążenia niepodległościowych społeczeństwa polskiego wyrażaną na przekór wybitnie niekorzystnej sytuacji geopolitycznej. Uczestniczyli w nim przedstawiciele wszystkich grup społecznych i zawodowych (inteligencja, robotnicy i chłopi), partii politycznych (od socjalistów z Polskiej Partii Socjalistycznej po członków obozu narodowego), młodzież oraz ci wszyscy, dla których podstawowym imperatywem działania było gotowość do walki o wolną Polskę.

Polskie powojenne podziemie niepodległościowe "Wyzwoleniami Wyklętych";

4. Jak długo trwał opór?

Polskie podziemie niepodległościowe jako zjawisko masowe istniało do wiosny 1947 r. Data ta nie oznacza jednak jego definitywnego końca, podobnie jak nie zamyka go ani polski czerwiec i październik 1956, ani też marzec 1968, grudzień 1970, czy sierpień 1980. Historia "Wyzwoleniami Wyklętych" toczyła się swoim własnym rytmem. Symbolicznym końcem zbrojnego oporu była śmierć Józefa Franczaka "Lalka", zabitego przez ZOMO 21 października 1963 r. Także i ona nie zamyka jednak ostatecznie dziejów konspiracji powojennej. Do końca PRL-u w całym kraju ukrywało się pod fałszywymi nazwiskami wielu "Wyzwoleniami Wyklętych". Ciżgi aż do 1989 r. przez SB trwali oni w konspiracji i tej jednostkowej i wewnętrznej i z dala od rodzin, z którymi nie dane było im się spotkać przez kilkadziesiąt lat.

5. Czy to było powstanie antykomunistyczne?

Polskie podziemie niepodległościowe i z racji skali, zasięgu, trwałości oraz czynnika inicjującego i jakim była agresja obcego państwa, tj. ZSRR i wpisuje się w naturalny sposób w polską tradycję insurekcyjną i jako powojenne powstanie antykomunistyczne. Jego geografia w dołki dokładny sposób pokrywa się z mapą inicjatyw powstańczych z 1863 r., będącym potwierdzeniem przywiązania do tradycji niepodległościowych społeczno lokalnych np. Podlasia, Mazowsza, Kresów.

6. Co udało się osiągnąć dzięki walce "Wyzwoleniami Wyklętych"?

Powojenne podziemie niepodległościowe było z pewnością głównym przeciwnikiem władz komunistycznych w pierwszych powojennych latach. To między innymi za jego sprawą kolejne sekwencje wprowadzania w Polsce nowego komunistycznego porządku przesunięte zostały o kilka lat, a w konsekwencji śmierci Stalina i ostatecznie zaniechane. To między innymi z powodu konieczności zwołania najpierw zbrojnego oporu kolektywizacja w Polsce rozpoczęła się dopiero po 1948 r., a zdecydowana rozprawa z Kościołem katolickim przesunięta została dopiero na początek lat 50.

7. Jaką ofiarą ponieśli "Wyklęci"?

Zbiorowo "Wyklęci" zapoczątkowali przywrócenie do tradycji niepodległościowej ceną najwyższą spośród wszystkich grup, środowisk walczących o wolną, demokratyczną Polskę. To ponad 5 tys. osób skazanych przez sądy wojskowe na kary śmierci, ponad 21 tys. zmarłych i zamordowanych w więzieniach (w tym większość to członkowie konspiracji). To bliżej nieznaną liczbą zabitych w trakcie tysiący pacyfikacji ciągających się przez pierwsze 10 powojennych lat, zamordowanych bez sądu w siedzibach urzędów bezpieczeństwa (około 20 tys.). To ponad 250 tys. osób skazanych na kary więzienia z powodów politycznych, kilkaset tysięcy dalszych zrujnowanych zdrowotnie, ekonomicznie, skazanych na bycie obywatelami II kategorii w PRL.

8. Dlaczego ustanowiono Narodowy Dzień Pamięci "Wyklętych"?

Ustanowienie w 2011 r. 1 marca Narodowym Dniem Pamięci "Wyklętych" stanowi potwierdzenie przez wolną, demokratyczną Rzeczpospolitą roli, jaką odegrali oni na drodze do odzyskania przez Polskę niepodległości. Wybór tej daty – związanej z 60. rocznicą zamordowania przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa członków IV Zarządu Głównego Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość – jest także symbolicznym aktem uhonorowania najwyższej ofiary złożonej przez dziesiątki tysięcy żołnierzy podziemia powojennego w trakcie pierwszej komunistycznej dekady.

dr Tomasz Łabuszewski, IPN

<https://podziemiezbrojne.ipn.gov.pl/zol/materialy-ipn/wirtualna-paczka/materialy-do-pobrania-i?page=1>